

Роль іграшки в розвитку пізнавальної сфери дошкільників у різних вікових періодах

Так як у дитячому віці провідною діяльністю є ігрова, тому і всі психічний розвиток дітей також проходить через гру, через дії з предметами, в тому числі і з іграшками.

Іграшка виникає в історії людства як засіб підготовки дитини до життя в сучасній йому системі суспільних відносин. Іграшка - предмет, що служить для забави та розваг, але одночасно є засобом психічного розвитку дитини.

На порозі раннього дитинства у дитини вперше з'являються дії, які можна вважати ознаками розумового процесу - використання зв'язку між предметами для досягнення мети. Перехід від використання готових зв'язків або зв'язків, показаних дорослими, до їх встановлення - важливий щабель у розвитку дитячого мислення. Мислення дитини, здійснюване за допомогою зовнішніх орієнтованих дій, носить назву наочно-дієвого. Діти використовують наочно-діюче мислення для дослідження найрізноманітніших зв'язків, які виявляються в навколишньому світі. Іграшка для дитини - це інструмент **пізнання світу** і в той же час істотна частина цього самого світу, а гра - спосіб його пізнання. Мислення зовсім маленької дитини психологи називають наочно - дієвим (у дорослих, згадаємо, мислення в основному понятійний). Тобто, маніпулюючи доступними йому предметами (іграшками), малюк пізнає світ, мислить, розвивається. І від того, що саме буде йому запропоновано для цих самих маніпуляцій, залежить, як і в якому напрямку буде розвиватися її мислення. Надалі, приблизно після півтора років, починає переважати наочно-образне мислення. У цей період дитині треба зануритися в світ образів, в самих різних формах - **книги**, картинки, конструктори, сюжетні ігри і т.д. Їх теж повинні надати дитині зацікавлені в його розвитку люди. Сама дитина ще занадто малий, щоб чітко заявити про свої потреби.

У грі, в отобразительной ситуації іграшки замінюють йому предмети і стають носіями певних відносин з дітьми. Для формування різних видів діяльності, сенсорних процесів і дій, для психічного та фізичного розвитку дитини необхідні іграшки, які створили умови для постійного стимулу дитячої активності. Такі іграшки, призначені для кожного з періодів раннього дитинства, мають трохи випереджати за своїм **функціональним** можливостям вже досягнутий дитиною рівень розвитку, тобто вести його через труднощі освоєння іграшки до наступного рівня розвитку.

Уява в ранньому віці працює, перш за все, на відтворення того, що пропонується в словесному описі або в малюнку. **Уява** працює як механізм, а не як активна діяльність. У своїх діях з іграшками дитина в ранньому віці зазвичай відтворює дії і ситуації, запозичені від дорослого, не будуючи власного задуму.

До кінця раннього віку дитина прагне складати власні казки, оповідання, діючи з предметами, обігруючи відразу ці історії. Виникнення уяви має велике значення для розумового розвитку.

Увага дитини до кінця дошкільного віку відображає його інтерес до навколишніх предметів і виконаним з ними діями. Дитина зосереджений до тих пір, поки його інтерес не згасне. Протягом дошкільного віку у зв'язку з ускладненням діяльності та їх пересування в загальному розумовому розвитку уваги набуває великі зосередженість і стійкість.

Часто дитяча гра, як і гра тварини, виконує функцію дослідження навколишнього.

У процесі гри відбувається освоєння зовнішнього світу, вивчення властивостей і особливостей самих різних предметів і явищ. Активно впливає на розвиток дитини дослідницька поведінка часто реалізується саме через гру. **Психолог** Сюзанна Міллер, яка вивчала ігри та дітей, і приматів, стверджує, що, наприклад, макаки-резуси, які в дитинстві були позбавлені можливості грати, стають малоактивними і проявляють менше схильностей до дослідження, воліють менш складні стимули для розглядання і дії, ніж **тварини**, що виростили в звичайних умовах.

Роль гри у розвитку психіки визначається значною мірою тим, що в ході здійснення ігрового процесу відбувається освоєння реальності і оволодіння цією реальністю. Очевидно, що для того, щоб грати, треба спочатку зрозуміти, що за об'єкт перед тобою і як з ними грати. Тому кошти гри, тобто іграшки, стають спочатку предметами дослідження, а потім вже тим, з чим можна грати. Сам процес гри містить багато того, що підлягає дослідженню, утримання і розвиток ігрового сюжету - це теж цікавий предмет для дитячого вивчення.

Правильно підібрані іграшки сприяють розумовому розвитку дітей. Розроблена ціла система іграшок, ігри з якими спрямовано на вдосконалення сенсорики дитини. Багато подібні та дидактичні іграшки спонукають дітей до мовної активності, використовуються для збагачення словника. Розбірні іграшки, різноманітні конструктори, тренують дітей в аналізі, синтезі та узагальненні. Різні мозаїки сприяють розвитку зосередженості та стійкості уваги.

Розкидання іграшок часто стає однією з перших дослідних ігор для багатьох малят. Нерідко можна спостерігати таку картину: дитина кидає брязкальце і затаюється, прислухається, який ефект це викличе, йому цікаво, як вона впаде, який звук видасть, як поведуть себе при цьому дорослі. Дитина тягне в рот і облизує іграшки як будь-який предмет, який потрапив йому в руки, при цьому зазвичай щось бурмоче, видає якісь звуки. Все це дослідне взаємодія з іграшками, як правило, супроводжується яскравими **емоціями** - сміхом чи плачем.

Дорослого теж залучають іграшки, але характер інтересу дорослого і дитини до іграшки якісно різні. Дорослого в іграшці значно більше приваблюють естетичні характеристики, достовірність, точність виконання деталей, художня виразність. Іграшка цікавить дорослого, перш за все, як рукотворна річ. У цьому криється одна з причин колекціонування дорослими ляльок, моделей автомобілів, літаків, кораблів. Дорослий здатний оцінити майстерність, якість виконання іграшки, і тому він ставиться до неї бережно і нерідко дуже високо цінує.

Дитина цікавиться зовсім іншими сторонами іграшки. Йому не знайоме ще **відчуття** її самоцінності як рукотворної речі, як особливої частини культури. Для дитини зовсім неважливо, яка перед ним лялька чи машинка - колекційна або серійна зі звичайного магазину, його значно більше займає питання: що з нею можна зробити? Дорослі, не бажаючи розуміти цього, часто нарікають на те, що маленькі дослідники недбало ставляться до іграшок, піддають їх суворим **випробуванням**, розбирають, ламають. При цьому, як правило, навіть неспеціалістами точно фіксується основна причина такої поведінки - пошукова активність.

Дитина в процесі розвитку активно відтворює і зображує ту **реальність**, яку він спостерігає і в якій безпосередньо бере участь. У цілому, іграшки повинні відповідати віку, а якась частина - бути іграшками "на виріст", які дістаються іноді і пропонуються як тест: цікаво чи ще ні? Наприклад, ведмедики, машинки, посудку - і конструктор на виріст. Або гри Нікітіних.

Які іграшки **принципові** в якому віці? Багато чого залежить від дитини, але загальні моменти все ж можна назвати. Тому ставитися до вибору іграшок дорослим потрібно дуже серйозно.

З перших місяців життя іграшка займає особливе місце серед предметів, що оточують дитину. Практично у всіх **культурах** є традиція підвішувати над ліжками дітей до року різні іграшки. Завдання цих іграшок - розширити сенсорний досвід малюка, залучаючи його увагу своїми нехитрими можливостями: формою, кольором, звуком. Іграшки, що висять над ліжечком, дитина може розглядати і вивчати. Вони хитаються, видають звуки, відображають сонячні промені. Головне завдання цих іграшок - запобігати нудьгу і будити і задовольняти цікавість, даючи їжу перших проявів дослідницької активності малюка. Мама вчить дитину стежити за іграшкою: так вона організує сприйняття дитини, **він** фіксує поглядом іграшку, яка знаходиться безпосередньо в полі його зору, потім **мати** спонукає малюка стежити за рухом іграшки. Так дитина навчається **дивитися і бачити**. Звучання надає їй додаткову привабливість - орієнтовний дослухання доставляє дитині ще більше задоволення і розвиває його сприйняття. Дитина реагує на звук, повертає голівку і знаходить поглядом іграшку. Він тягнеться до неї, іноді схоплює. Всі ці дії формують координацію, удосконалюють руху і розважають дитини. Чим більше маніпуляцій можна виробляти з однією і тією ж іграшкою, тим вище її пізнавальна і розвиваюча цінність. У дитини в цей період формується так званий пасивний запас слів, він починає пов'язувати звучить **слово** з конкретним предметом, а це - основа для розвитку мови.

Весь світ для малюка полягає в мамі, її усмішці. Через спілкування з нею дитина знайомиться з першими предметами та іграшками. У цей період малюкові необхідні всілякі **кільця** з гуми, брязкальця, підвіски. У дитячому віці дитина отримує брязкальця, які визначають зміст його поведінкової активності, його маніпулювання.

У ранньому віці дитина отримує так звані автодідактичні іграшки (матрьошки, пірамідки), в яких закладені можливості розвитку ручних і зорових соотносящие дій. У цьому ж віці дитина отримує безліч іграшок заступників реальних предметів: знарядь, предметів праці та ін через подібні іграшки дитина освоює функціональне призначення предметів, опановує гарматними діями. [52]

Для дитини до трьох місяців, найцікавіша і універсальна дерев'яна брязкальце з кульками на шнурах. Автори назвали її грохотушкою. Червоний, синій, зелений, жовтий і блакитний, дерев'яні кульки вільно звисають на шнурах і, б'ючись про основну кулю, видають м'який перестук. Якщо дерев'яна брязкальце з кульками на шнурках дозволяє знайомити дитину з дерев'яним перестуком, основними кольорами, за брязкальце з дзвоником допомагає розширити орієнтування в звуках.

Традиційні підвіски у вигляді бус з кольорових кульок вважаються спокійною іграшкою. Створені та спеціальні намиста-підвіски, коли при переміщенні намистини по шнуру спочатку дорослим, а потім і самою дитиною, змінюється просторова і колірна композиція. Підвіска "дзеркало" - необхідний елемент першого набору іграшок еталонної системи. Дитина бачить в дзеркалі своє відображення, спілкується з самим собою, не знаючи ще, що це він. Музичні іграшки типу "музичних шкатулок" також урізноманітнюють слухові враження дитини.

Для дітей від трьох до семи-восьми місяців життя основну частину складають

дидактичні іграшки. Це "підвіска з кільцем" - складається з кільця, підвішеного на шнурі і високо висять різнокольорових кульок. Випадково захопивши кільце, дитина починає ними маніпулювати і тим самим розгойдувати висять зверху кульки, які створюють приємний перестук. Підвіски "палички", "їжачки" важливі для формування у дитини дотикальних вражень, дій з пензлем. Дитина обмацує підвіски, переміщує їх, перекладає.

Малюк від 1 року до 3 років стає самостійним, з'являється можливість самостійно пересуватися. Дитина починає засвоювати функціональні призначення предметів. Тому необхідно розширювати кругозір дитячих іграшок посудом і меблями. Вона повинна наближатися за розміром до дитячої, але бути більш легкою. Мають місце іграшки, які спонукають творити, створювати самому. Це кубики з дерева, поролону, **пластмаси**; конструктори. Можна і пірамідки, хоча не всі діти їх люблять, машинки, **паровозики**, візки. Спортивні ігри, багато матеріалів для художньої творчості: фарби, папір, пластилін, глина, крейда, пісок і т.д. Чого **не треба** дітям у цьому віці (вони просто не оцінять): великі м'які іграшки, великі ляльки, тендітні сувеніри, складні сюжетні ігри (залізна дорога, **ляльковий будинок** і пр.)

Після 2 років **уява** стає більш творчою. У цьому віці діти грають ляльками та іграшковою меблями, з вантажівками і особливо охоче з кубиками. Кубики, поставлені один за іншим - це потяг. Кубиками можна намітити контури човна або будинку. І так до нескінченності. Набір кубиків і блоків всіх розмірів і форм варто десяти іграшок для будь-якої дитини 6 - 8 лет.

У віці 4-5 років у дитини з'являється уяву, можливість фантазувати і, як наслідок, інтерес до історії, **динозаврам**, **космосу**, монстрам, трансформерам. У созидаемое дитиною світі з'являється місце для інших дітей. Зазвичай з цього віку дітям цікаво грати один з одним. Спочатку це гра-взаємодія: діти спільно будують вежу або годують ляльку. Тут потрібні іграшки-імітації дорослих речей. Чим точніше вони будуть зображувати справжню річ, тим краще. Тому термометр у наборі "Доктор" повинен бути максимально схожий на термометр. Те ж відноситься і до машинок, автотреку, посуді, ляльковим будиночків, зброї, лялькової одязі і меблів і т.д. [53]

Як загальний вид ігор та іграшок для цього віку виступають ігри з літерами, цифрами, **магнітні** абетки - навчальні ігри. Велику цінність надають дидактичні іграшки, які знайомлять дітей з кольором, формою, величиною і т.д. **Дидактичні** іграшки несуть у собі завдання інтелектуального плану, вони сприяють розвитку мови, інтелекту, вольових якостей, вихованню сімейної культури. **Дидактична** іграшка дає цілісний, конкретний зразок. Вона зазвичай підкреслює якусь одну властивість, на якому будується гра форму, колір, величину. **Дидактичні** іграшки є основним посібником для заняття з дітьми молодшої і середньої групи.

В будівельний матеріал можна грати нескінченно. "Будівельні гри" цінні тим, що дозволяють відобразити в грі задумане. "Будівництво" у грі більше, ніж будь-які інші ігри, подібно з трудовою діяльністю людини. Будь-яка найпростіша споруда вимагає від дитини роботи думки, фантазії, вміння зосередитися, терпляче подолати труднощі. Щоб дитина довго не залишався на стадії безпорадних дій з кубиками та іншими формами, потрібно показати йому, що і як можна побудувати.

Ігри дітей 2 - 4-х років значно збагатить набір ігрового будівельного матеріалу. У нього входять бруски, кубики, цеглинки, тригранні призми. Ці матеріали дають

можливість дітям спорудити найрізноманітніші будівлі. Крім того, забарвлені в 4 основні квіти, вони дозволяють тренувати дітей і в назві кольору. Ця корисна іграшка дає дитині значно більше, ніж дорогі ляльки чи заводні ефектні машини, не кажучи вже про "вогнепальних" автоматах.

Серед іграшок основне місце займають стилізовані під людину тварини: слоник в сурдутику, свинка в платтячку, зайчик в штанцях і т.п. Їх можна купати, годувати, водити за ручку, катати в колясці, розмовляти з ними, тобто діяти як з лялькою.

Така аналогія дозволяє дорослому, по - перше, організувати ігри і ініціювання з іграшками - тваринами як з "живими" об'єктами на рівні знань, доступних дитині, по-друге вчити відображати побутові **ситуації** (купання, годування і т.п.) і закріплювати узагальнене уявлення про них, по-третє, розвивати уміння порівнювати і виділяти зовнішні відмітні ознаки людини і тварин, по-четверте, підводити дитину до розуміння реального і казкового в навколишній дійсності.

Діти від 5 до 7 років уже не просто грають разом, а визначають та описують ролі - період рольової гри. Ролі можуть бути різні: персонажі казок, мультфільмів і коміксів, **професійні**, сімейні, соціальні. Що з іграшками? У силу вступає **символічна функція**: схожість вже не важлива. Важливі відносини персонажів з приводу іграшки. Замість термометра тепер може використовуватися будь-яка паличка. Потрібні ігри й іграшки, які спонукають відігравати різні **соціальні ролі** і ситуації: від кухонь і перукарень до "набору поліцейських" і лицарських обладунків. Дуже цікаві ляльки-рукавички і можливість організувати театральне дійство.

У дошкільному віці технічні іграшки можуть мати велике значення для формування розумових здібностей, необхідних для будь-якої діяльності людини. Технічні іграшки сприяють розвитку конструктивного мислення, самостійності та винахідництва.

На відміну від моделі, іграшка не відтворює зовнішність предмета з усіма його подробицями, а **розповідає** про нього засобами художнього образу, відбираючи головне, а на відміну від сувеніра іграшка має функціонально вирішену схему - вона пристосована до дії з нею.

Образні іграшки зображають людей, тварин, різні предмети і тим розширюють і уточнюють уявлення дітей, розвивають їхню уяву, дають ідею гри, допомагають розвивати **задуману** тему.

Вихідним ланкою будь-якої сюжетно-рольової гри є ігрова дія. Спочатку воно формується в тісному зв'язку з предметами.

Тому на даному етапі дітям потрібні іграшки, що імітують реальні предмети: ложки, чашки, тарілочки і т.д. Період виникнення сюжетної - рольової гри супроводжується розвитком дитячої уяви. Дуже важливо всіляко стимулювати різні дії заміщення та узагальнення.

Тому не рекомендується збільшувати кількість іграшок, що перебувають у користуванні дитини.

Основна **увага** має бути спрямована на різноманітність дій з одними і тими ж іграшками.

Іграшка в розвиненій сюжетно-рольовій грі виконує найрізноманітніші функції. Вона може визначати тему гри, допомагає почати і розгорнути її; допоможе виступити як відсутнього партнера і т.д. [55]

4.2 Роль іграшки в особистісному розвитку дошкільників

4.2.1 Роль іграшки в розвитку здібностей

Здібності - це індивідуально-типологічні особливості людини, що визначають успішність виконання ним діяльності та легкість її освоєння.

До **здібностям** відносять не всі психологічні властивості, а тільки ті, які відрізняють одну людину від іншого. Природними передумовами розвитку здібностей є задатки, тобто генетично закріплені анатоמו-фізіологічні особливості організму. **Здібності** прийнято ділити на загальні та спеціальні. [56]

Вже в ранньому віці у дітей можна побачити саме перший прояв здібностей - схильність до будь-якого виду діяльності. Виконуючи її, дитина відчуває радість, задоволення. Чим більше малюк займається цим видом діяльності, тим більше йому хочеться це робити, йому цікавий не результат, а сам процес. Дитині подобається не побудувати будиночок, а будувати його. І все-таки найбільш інтенсивно і яскраво здібності починають розвиватися з 3-4 років, а в ранньому віці закладаються загальні передумови їх становлення. Так, за перші три роки життя дитина освоює основні рухи та предметні дії, у нього формується активна мова.

Загальні здібності складають дві групи - пізнавальні та практичні. Формування пізнавальних включено у становлення образних форм пізнання дійсності: сприйняття, образну пам'ять, наочно-образне мислення, **уява**, тобто в створення образного фундаменту інтелекту. (Л. А. Венгер).

До пізнавальним здібностям відносять сенсорні, інтелектуальні та творчі. Сенсорні пов'язані зі сприйняттям предметів і їх якостей, вони складають основу розумового розвитку. А так як однієї з провідних діяльностей в дошкільному віці є гра, тому і всі перцептивні дії здійснюються з іграшками. Діти знайомляться з різновидами кожної властивості і систематизують їх. У даній роботі незамінні дидактичні іграшки та набори ігор. Основу інтелектуальних здібностей складають дії наочного **моделювання**: заміщення, використання готових моделей.

До практичних здібностям відносять конструктивно-технічні: просторове бачення, просторова уява, вміння представляти предмет у цілому і його частини за планом і без нього. Ці здібності лежать в основі конструктивної діяльності. Для розбудови конструктивних здібностей необхідно надавати дитині можливість займатися з різними видами конструкторів, будівельним матеріалом, пазлами, іграшками, які можна розбирати і збирати по частинах.

Спортивні іграшки спонукає дітей до різноманітних дій і задовольняє потреби дитини в активному русі. Ігри з м'ячем, з кеглями, катання куль і ін, що вимагають активного руху, доставляють дітям велике задоволення, виховують спритність, влучність. У процесі гри з ними діти зміцнюються в ходьбі, бігу, метанні, у спритності, влучності, координації руху, розвитку дрібної моторики. Що дозволяє розвивати типові функції і особові якості.

Різні атрибути для сюжетно-рольових ігор, інструменти та костюми для міні-концертів сприяють розвитку у дітей спеціальних здібностей, таких як: театральні-мовні (поетичний слух), музичні (відчуття ладу, відчуття ритму). [57] Управляти ляльками типу бибабо (наручні) дітям набагато важче (одночасно грати двома ляльками часто важко навіть дорослим). Виконання ролі за допомогою такої іграшки формує у дошкільника виразність мови, міміку, пантоміма, стимулює розвиток театральних мовних здібностей, а так само вони призначені для

естетичного виховання дітей.

Таким чином, велике вплив іграшок на розвиток здібностей. Але різнобічний вплив може надати не кожна окрема іграшка, а їх сукупність, **відповідний** їх підбір з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей кожної дитини.

4.2.2 Вплив іграшки на розвиток емоційно-моральної сфери

Емоції і почуття - специфічна форма відображення дійсності. Якщо у пізнавальних процесах відображаються предмети і явища, то в почуттях - значимість цих предметів і явищ для даної людини в конкретній ситуації. Тобто **почуття і емоції** носять **особистісний** характер. Вони пов'язані з потребами і виступають показником того, як відбувається задоволення. [58]

Іграшка - засіб впливу на емоційно-моральний бік особистості дитини в ранньому дошкільному віці.

Перші емоції дитина відчуває в дитинстві, в ранньому віці. Саме в ранньому віці необхідно починати спонукати дитину до дбайливого ставлення до іграшок.

Мама вчить дитину до ніжного відношенню до іграшки. Тому іграшка сама повинна бути красивою приємною на дотик. У майбутньому іграшка може стати довірчим іншому малюка.

В.А. Сухомлинський писав: "У дитинстві **людина** повинна пройти емоційну школу - школу виховання добрих почуттів". [59]

Особливе місце серед іграшок, що впливають на емоційно-моральну сферу дошкільнят, займають ляльки і м'які іграшки - зображення, ведмедики, зайця та інших. Лялька - узагальнений образ людини, дозволяє дітям відтворити цілий ряд дій: саджати, укладати, переодягати і т.д. Ці іграшки мають значення для емоційного та морального розвитку дитини. Спочатку дитині у всьому допомагає дорослий. Дитина вчиться від дорослого наділяти ляльку певними позитивними якостями. Пізніше дитина сама наповнює душевний світ іграшки на свій розсуд. Завдяки волі і уяві дитини вона "поводиться" таким чином, як це потрібно в даний момент її господареві. Дитина переживає зі своєю лялькою події власного життя у всіх емоційних і моральних проявах, доступних його розуміння. [60]

У віці трьох років не слід давати різноманітні типи ляльок. Спостереження психолога Мухіної В.С. показали, що трирічний малюк не використовує за призначенням, а звертає всіх ляльок у вихованців дитячого саду. Малюкам треба давати ляльок - **хлопчиків**, дівчаток, "голяка", доцільно також ввести ляльку - маму, тата, виховательку. Її дослідженням встановлено, що фактура матеріалу якого зроблена лялька чи звірятко, відіграє значну роль. Дрібні, пухнасті матеріали викликають позитивні емоції, стимулюють дитину на гру. Шорсткі, холодить матеріали не всяка дитина готовий прийняти. За допомогою правильно підбраною фактури іграшки у дитини легше викликати до іграшкової **тваринки** позитивні емоції: доброзичливість, співчуття і співчуття, радість. Важливе значення має таке співвідношення розмірів голови і тіла іграшки. Встановлено що певна пропорція **фігури** викликає заступницьке ставлення. Скорочений овал обличчя ляльки чи мордочки тваринки, пухкі щоки, маленький ніс і великі очі - такі ознаки зовнішності іграшки народжують в дитини приплив ніжних почуттів.

Граючи з лялькою або іграшковою звірятком, дитина вчиться емоційного ототожнення. У наступні роки ця іграшка може стати справжнім довірчим іншому дитини. Лялька або м'яка іграшка виступає в якості заступника **ідеального** друга,

який все розуміє і не пам'ятає зла. Тому потреба в іграшці виникає у кожної дитини-дошкільника - не лише у дівчаток, але і у хлопчиків. Лялька для дитини - не лише дочка чи синок. Лялька, як і **ведмедик**, мавпочка, собачка і ін, - об'єкт спілкування у всіх його проявах, партнер по спілкуванню в грі дитини.

Хочеться нагадати ще й про те, що дитина зазвичай не просто грає з іграшками, ляльками, ведмедиками, зайцями, а живе з ними одним життям, любить їх. Багато з іграшок входять у життя дитини як близькі друзі. Тому, щоб дитина полюбила іграшку вона повинна бути естетично прийнятною.

Дитина сама наповнює душевний світ іграшки на свій розсуд і вона "поводиться" виключно так, як це потрібно в даний момент її **господаря**: вона розумна і слухняна, ласкава і весела, непокірна і уперта, вона брехуха і непоправна нечупара. Дитина переживає зі своєю лялькою всі події власного і чужого життя у всіх емоційних і моральних проявах, доступних його розуміння. Лялька або м'яка іграшка виступає в якості замітника відданого друга, який все розуміє і не пам'ятає зла. Тому потреба в такій іграшці виникає у кожного дошкільника - не лише у дівчаток, але і у хлопчиків. Лялька для дитини не тільки дочка чи синок. Лялька, як і ведмедик, мавпочка, собачка і ін - об'єкт для спілкування у всіх проявах дитини, партнер по грі. У кожного нормально розвивається дитини встановлюються особливі стосунки зі своєю лялькою або звірятка. За роки дитинства кожна дитина по - своєму прив'язується до своєї іграшці, переживаючи завдяки їй безліч різноманітних почуттів.

Ляльки - копії людини мають призначення в грі. У традиційної, "прекрасною", ляльки великі очі, обрамлені довгими віями, короткий носик, маленький яскравий рот. Обов'язково розкішні (білі, золоті, червоні, чорні) волосся. Така лялька обов'язково отримує ім'я від своєї господині - маленької дівчинки. "Прекрасна" лялька може бути принцесою, мамою, донькою. "Прекрасною" лялькою діти захоплюються і трохи соромляться її. У "прекрасну" ляльку **хлопчики**, як правило, не грають.

У **характерною** ляльки (це лялька - **хлопчик** чи лялька - дівчинка) виражені певні людські якості: наївність, дурість, пустощі і т.д. Ця лялька несе в собі **характерологічні** заданість, від якої не рідко залежить розігрується з нею сюжет. Цих ляльок люблять усі діти.

Ляльки - герої народних та авторських казок несуть у собі заданість образу, стабільну **моральну** характеристику, незважаючи на мінливі сюжетні лінії в грі: Іванушка-дурник, Буратіно і Чебурашка завжди хороші, добрі, справедливі і чесні, а Карабас, Чаклунка, Баба Яга - погані, злі несправедливі і брехливі. Дитина приписує позитивний характер ляльці безліч позитивних рис, а негативних рис - негативні. Такі ляльки як би вимагають від дитини певного способу взаємодії з ними.

Завдяки тому, що ляльки - герої казок несуть в собі еталонність морального обличчя, дитина зосереджує на них весь свій **моральний досвід**. Гра з такими ляльками стає своєрідною школою соціальних відносин. Те ж можна сказати про лялькові тваринки. Улюблена іграшка вчить дитину доброті, здатності ототожнюватися як з лялькою, так і з людьми.

Існує група **іграшок-друзів**. Зараз вони можуть бути і механічними - тамагочі і плюшевими, або це лялька - Барбі, багатьма дітьми сприймається як старша подруга, або трансформер. Наявність або відсутність такої іграшки говорить про ступінь самотності дитини та її довіру до навколишнього світу. До таких іграшка

необхідно ставитися вкрай обережно, вони допоможуть послужити розбещувачем для дитячої психіки. Але не все так погано. У нас є хороші, мудрі іграшки. У магазинах можна знайти Філю, Степашку, Хрюшу, Каркушу, які вчать не обманювати і не зраджувати.

Справді, навіщо благополучного чаду ділитися **секретами** з хутряною собакою - він краще **розповідь** другу чи батьку. Якщо у дитини є іграшка-друг, з якою він відвертіше, ніж з мамою - мамі є над чим замислитися. Як правило, це глибоко відчують, мудрі, рано подорослішали діти, які не прагнуть поділитися своїми переживаннями. Таким чином, батьки можуть м'яко, але істотно спрямовувати розвиток дитини за допомогою добре вибраних іграшок. Головне - знати міру, щоб не вийшло "однобокою" особистості, і нехай іграшок буде трохи менше, ніж хочеться дитині - є стимул для розвитку і контакту з реальним світом.

Багато радості в дитяче життя вносять іграшки - забави, призначення яких - викликати здоровий, веселий **сміх**, розвивати почуття гумору. Вони радують несподіваним рухом, наприклад: танцюючий поросся, крикають качка, хлопавка, пищалки. Веселі іграшки призначені не для гри, а радше для розваги; їх образ закінчений, незмінний: птахи тільки клюють, поросся тільки танцює. Це смішні, забавні фігурки людей, тварин з фіксованим рухом. Вони несуть свій початок від народної іграшки. Тонкий гумор, закладений в народних іграшках, педагог повинен відчувати, розуміти і навчати цьому дітей.

Великий інтерес представляють і забавні заводні іграшки (заєць - барабанщик, перекидаються мавпа і ін), принцип дії у них різний, а завдання одне - повеселити дітей, створити радісний настрій.

Іграшка - духовний образ ідеального життя, ідеального світу, це архетип уявлень про добро - дійсному або уявний. Справжня іграшок стверджує добро і зумовлює розрізнення добра і зла. Іграшка завжди виконує і психотерапевтичну функцію - забезпечує оволодіння дитині власними **бажаннями**, страхами. **Страх** темряви можна перемогти за допомогою дерев'яного меча. Іноді дитина може сама знайти "іграшки" - предмети - функціонери, часто неусвідомленим його потребам. Яка-небудь корч, камінець, черепашка, гвоздик, ганчірочка і пр. наділяються особливими властивостями, переживаннями, смислами. [61]

Таким чином, можна зробити висновок, що іграшка тішить й тішить дитини, викликає позитивне ставлення до навколишнього. Симпатія і прихильність до іграшки переноситься і на предмети, людей, зображених в іграшці. Ігри з лялькою пробуджують у дітей дбайливе, дбайливе ставлення, уважність і ніжність, допомагають накопичити досвід позитивних моральних переживань.

4.2.3 Значення іграшки в статевої ідентифікації дошкільників

Статева ідентифікація - ототожнення себе з фізичною і **психологічною** статтю чоловіка чи **жінки** і прагнення відповідати прийнятним у культурі, насамперед у сім'ї, **стереотипам** чоловічої і жіночої поведінки. Протягом усього дошкільного віку дитина по наростаючій починає привласнювати поведінкові форми, інтереси, цінності своєї статі. [62]

У спеціальному експерименті дітям пропонувалася ситуація вільного вибору двох наборів іграшок з чотирьох. Були запропоновані чотири набори іграшок: машина, посуд, кубики, лялька. Дитину просили перерахувати всі іграшки. Потім він повинен був взяти доячи гри два підноси з найбільш сподобалися для нього

іграшками. Всі дії дитини фіксувалися. У результаті з'ясувалося, що починаючи з чотирьох років у хлопчиків і у дівчаток з'являється диференціація у виборі іграшок: машина, кубики вибиралися для гри переважно **хлопчиками**, а лялька і посуд - дівчатками. [63]

Перевага тих чи інших іграшок відображає дієве проникнення дітей у специфіку чоловічої і жіночої діяльності. **Хлопчики** більше дізнаються і вміють у сфері техніки, а дівчатка - у сфері побуту. До речі, дівчатка так же, як і хлопчики, обожають машини і грають з ними, вибудовуючи найцікавіші сюжети. Хлопчики 2,5 - 3 років грають з побутовими іграшками з таким самим задоволенням, як і дівчатка, працюють праскою, перуть в коритце, намилюючи кубиком лялькове білизну. Ні, це не деградація чоловічого начала в дитині, а форма відображення щасливого побуту сім'ї, де між чоловіком і **дружиною** існують гармонійні відносини любові і взаєморозуміння. Саме в такому мікрокліматі в **хлопчика** закладаються якості, які допоможуть йому в майбутньому стати хорошим сім'янином.

Що ж, гра хлопчиків і дівчаток не має відмінностей. Павлова Л. стверджує, що вже в 2,5 - 3 роки можна помітити різницю у використанні, здавалося б одних і тих же ігрових предметів. По-перше, дівчатка в 6 разів частіше звертаються до гри з лялькою. По-друге, у хлопчиків 2,5 - 3 років значно вище перевагу до технічної іграшки. Якщо дівчинки інтерес до ляльки проявляють в ігрових сюжетах побутового **характеру** (прання, прибирання, приготування обіду і т.п.), то у хлопчиків гра з лялькою розгортається у зв'язку з

будівельними **ситуаціями**, **транспортними** послугами. Наприклад, хлопчики будують будинки для ляльок, перевозять на машинах ляльок та їхнє майно. Проте за останніми результатами дослідження,

проведеного **американським психологом** Майклом Бейлі, доведено, що сексуальна орієнтація чоловіки в значній мірі обумовлена генетично, або, наприклад, є результатом виховання, і тому може виявлятися вже в дуже ранньому віці.

У ранньому дитинстві необхідно робити висновок про гру малюків по хлопчачої або дівочому типу. Тим і чудовий цей унікальний вік, що ігрові сюжети народжує в дитині саме життя. Все вирішують збагачена **навколишнє середовище**, враження малюка і характер спілкування з дорослими - батьками в сім'ї, вихователями в дитячому садку.

Приблизно 25% дітей (і хлопчиків, і дівчаток) демонструють яскраву ігрову фабулу. Важливо відзначити, що для дошкільника гра провідний вид діяльності, розвиненість якого відображає його внутрішній світ, обогаченість і емоційність, насиченість та інформативність життя.

Існує **думка**, що технічні іграшки цікаві лише **хлопчикам**. Наше завдання, як вихователів дитячого саду, - дати знання про техніку як хлопчикам, так і дівчаткам. Багато що тут залежить і від теми іграшки, того інтересу, який вона може викликати своєю дією, несподіваним результатом. Скажімо, пральна машина, швейна машина, ткацький і в'язальний **верстат**, **пилосос** та інша побутова техніка цікаві і хлопчикам.

Говорячи про моторних іграх, не слід розділяти на дівчачі та хлопчачі. І хлопчики і дівчатка повинні навчитися потрапляти в ціль м'ячем, грати в кеглі, містечка і т.д. В іграх із спортивними елементами руху дітей набувають точність, силу, спритність, а також легкість, грацію, витонченість.

В. Штерн одним з перших вказав на відмінність в іграх з лялькою хлопчиків і

дівчаток, пояснюючи це різницею між статями. "Маленькі хлопчики також грають в ляльки, але лише у виняткових випадках спостерігається при цьому зворушливе, дбайливе залицяння, хлопчик примушує свою ляльку стрибати і марширувати, проробляти різні жарти, садить її в якості пасажира у візок, верхи на іграшкових тварин, свідчить її як доктор пацієнта і - незабаром кидає ". [64]

Таким чином, серед різноманітних типів іграшки лялька займає і буде займати особливе місце як динамічний живий образ людини.

Учені, що проводили дослідницьку роботу з дворічними дітьми, відрізняли таку закономірність, чим менша дитина, тим **простіше**, декоративніше повинна бути лялька. Відомо, що після півтора років лялька виступає для дитини у функції людини, а не просто предмету. На прохання дорослого малюк годує, катає і заколисує ляльку.

Дитині півтора-двох років потрібні ляльки з образом однолітка дівчинки, хлопчика. Величина ляльки може бути в межах 40 см. Бажано підібрати ляльку з м'яких матеріалів. Потрібні ляльки шарніровані, тобто з обертовими ручками та ніжками. Лялька з закриваються очима дозволить малюкові збагатити гру новим змістом. Адже саме на третьому році життя дитина починає **брати** на себе роль, а це значить, що він зображує маму, доктора, шофера. [65]

Так в життя дитини приходять рольова гра. Малюк демонструє розгорнення ситуації, гра більш насичена і наближена до життя. У грі переважають побутові мотиви. І це найголовніше дитина відображає в грі дії близьких людей. Це означає, що малюк, беручи на себе роль мами, зображує саме свою маму. У віці 4-5 років відбувається остаточна ідентифікація дитини зі своєю статтю, і починають відрізнятися іграшки для хлопчиків і для дівчаток.

Таким чином, іграшка має велике значення в статевої ідентифікації дітей дошкільного віку, головне - дотримуватися вимог з відбору сучасних іграшок.

Висновок

Таким чином, в даній роботі були розкриті дві лінії психічного розвитку: інтелектуальна та особистісна. Виявлено, що вирішальну роль у психічному розвитку дитини відіграють його діяльність та її спілкування з іншими людьми. Провідною діяльністю в дошкільному віці є гра, а іграшка її засобом, тому більшість дитячих ігор пов'язано з використанням різноманітних іграшок. Значення іграшки у вихованні дітей велике. Іграшка - неодмінний супутник дитинства і найважливіший інструмент гри. Існує класифікація іграшок, де поділ відбувається на основі їх використання в різних видах ігор. Оскільки зараз в магазинах величезна різноманітність іграшок, багато вчених, психологи і педагоги задаються питаннями про вплив іграшки на психічний розвиток дитини, чи правильно підбираються зараз іграшки для дошкільнят.

У даній роботі були виділені дві групи критеріїв відбору іграшок: перші, пов'язані з безпекою, захистом від негативних впливів іграшок на психіку дитини; другі, пов'язані з якостями іграшок, спрямовані на інтелектуальний і особистісний розвиток дитини. Дорослі повинні чітко усвідомлювати те, навіщо вони набувають дитині дану іграшку, який вплив вона може надати на дитину. Іграшка повинна допомагати дітям вивчати навколишнє конкретну дійсність. Вивчення досвіду організації ігрової діяльності дітей в умовах суспільного виховання і в сім'ї показує, що підхід до створення і відбору іграшок повинен враховувати вікові закономірності розвитку ігрової діяльності дітей. Спостерігаючи за грою дітей,

можна попутно ознайомитися і з дитячою оцінкою іграшок.

Сучасні ігри і іграшки частіше є антиігрушки, вони орієнтують дітей не на позитивні цінності культури і духовні зразки, а насаджують прагнення до зла, насильства, розбещеності, користоловства. Тому необхідно ретельно ставитися до відбору сучасних іграшок, якими завалені всі наші магазини.

Гарна іграшка має великий вплив на розвиток пізнавальних процесів.

Маніпулюючи з предметами, дитина пізнає властивості предмета, мислить. У рольовій грі дитина уявляє ту чи іншу ситуацію, наслідує дорослим, мультиплікаційним героям. При грі активізуються всі **пізнавальні процеси**: уява, **увага**, пам'ять, мислення. Навіть просте розкидання іграшок є дослідницьким дією дитини. Іграшки повинні підбиратися **відповідно** до віку дітей. Граючи, наприклад, різними пірамідками в молодшому дошкільному віці, дитині 5-7 років краще підбирати технічні іграшки, де він буде не просто маніпулювати з предметами, а усвідомлено будувати, шити, варити і т.д.

Іграшки роблять також великий вплив на особистісний розвиток дитини. Вони є певним інструментом для розвитку багатьох здібностей дитини. Дорослі повинні звертати увагу на **переваги** дитиною тієї або іншої гри чи іграшки, що допоможе надалі розвинути у дитини багато здібностей. Іграшки мають величезний вплив на емоційно-моральну сферу дитини. Головне знати чітко відмінність між так званими корисними і шкідливими іграшками. Корисна іграшка вчить добру і красі, розуміння, співпереживання, співрадість. Головною іграшкою, що впливає на емоційно-моральну сферу є лялька. Вона є другом, партнером, слугою і т.д. Граючи з лялькою дитині легше проявити свої **емоції і почуття**, він не боїться відкритися. Також іграшки впливають на полоролеве відмінність між хлопчиками та дівчатками. Вже в дошкільному віці можна побачити які іграшки та ігри воліють хлопчики, а які дівчинки, що є першою ознакою ототожнення дитиною себе з конкретним підлогою.

Таким чином, іграшка є засобом спілкування і психічного розвитку дітей дошкільного віку. Вона має великий вплив на психіку дитини. Іграшка - це не тільки предмет для забави. Вона несе в собі величезний психологічний та **педагогічне** значення. На це варто звертати пильнішу увагу як педагогам, **психологам**, так і батькам, адже більшу частину життя дитина проводить саме у грі.

Список літератури

1. Абраменкова В. Обережно: антиігрушка! Батькам про ігри та іграшки. // Дошкільне виховання, № 4, 2005. - 98-108 с.
2. Абрамян Л.А., Антонова Т.В., Артемова Л.В. Гра дошкільника. Під ред. С.Л. Новосьолової. - М.: Просвещение, 1989. - 286 с.
3. Аркін Є.А. З історії іграшки // Дошкільне виховання № 3, 1995. - 8-15 с.
4. Белкіна В.Н. **Психологія** раннього і дошкільного дитинства. - М.: Академічний Проект; Гаудеамус, 2005. - 256 с.
5. Васильєва О.К. Образна іграшка в іграх дошкільнят. - СПб.: ДИТИНСТВО - ПРЕС, 2003. - 144 с.
6. Венгер Л.А., Мухіна В.С. **Психологія**. - М.: Просвещение, 1988. - 336 с.
7. **Вікова та педагогічна психологія**: Тексти. Ельконін Д.Б. / Укл. і комент. Шуара

- березня О. - М.: 1992. - 272с.
8. Дошкільна педагогіка. Під ред. Логінової В.І., Саморукова П.Г. - М.: Просвещение, 1983. - 270 с.
 9. Дьяченко О.М., Лаврентьева Т.В. Психічний розвиток дошкільників. - М.: Педагогіка, 1984. - 128с.
 10. Зворигіна Є. Про іграшках для дітей третього року життя. // Дошкільне виховання, № 8, 1986. - С.57 - 60.
 11. Калініченко А.В., Мікляєва Ю.В. Розвиток ігрової діяльності дошкільників: Методичний посібник. - М.: Айрис-пресс, 2004. - 112 с.
 12. Канаєва Г. Виховання добрих почуттів через гру з лялькою. // Дошкільне виховання, № 1, 1980. - С.13-15.
 13. Коссаковські Є.А. Іграшка в житті дитини. - М.: Просвещение, 1980. - 64 с.
 14. Кулагіна І.Ю., Колюцкий В.М. Вікова психологія: Повний життєвий цикл розвитку людини. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. - М.: ТЦ Сфера, 2004. - 464с.
 15. Менджеріцкая. Д.В. Вихователю про дитячу гру. Під редакцією Т.А. Маркової. - М.: Просвещение, 1982. - 128 с.
 16. Михайленко Н., Короткова М. Формування сюжетної гри у дітей четвертого року життя. // Дошкільне виховання № 6, 1989. - С.12-19.
 17. Мухіна В.С. Вікова психологія: феноменологія розвитку, дитинство, отрочтво. - М.: Видавничий центр Академія, 2000. - 456 с.
 18. Обухова Л.Ф. Дитяча психологія: теорії, факти, проблеми. - Видання 3-тє, стереотипне. - М.: Тривола, 1998. - 352 с.
 19. Павлова Л. Які іграшки воліють малюки // Дошкільне виховання № 12, 1997. - 86-89 с.
 20. Популярна психологія для батьків. Під ред. Бодалева А.А. - М.: Педагогіка, 1988. - 256с.
 21. Психологія особистості та діяльності дошкільника. Під ред. А.В. Запорожця і Д. Б. Ельконіна. М.: Просвещение, 1965. - 296 с.
 22. Психологія та педагогіка гри дошкільника. Під ред. А.В. Запорожця і А.П. Усовой. - М.: Просвещение, 1966. - 352.
 23. Керівництво іграми дітей у дошкільних установах. Під ред. М.А. Васильєвої. - М.: Просвещение, 1986. - 112 с.
 24. Співаковська А.С. Гра - це серйозно. - М.: Педагогіка, 1981. - 144с.
 25. Смирнова Е.О., Н.Г. Салміна, Е.А. Абдуллаєва, І.В. Філіппова, Є.Г. Шеїна. Психолого-педагогічні основи експертизи іграшок.
 26. Урунтаєва Г.А. Дитяча психологія. М.: Академія, 2006. - 386 с.
 27. Посилання: [htt: // igrushka.kz/vip22/igsrra.shtml](http://igrushka.kz/vip22/igsrra.shtml)